

Ortaöğretim Öğrencilerinde Okula Yabancılaşma Düzeyleri ^a

AYTAÇ GEDİK ^b & MELİKE CÖMERT ^c

Geliş Tarihi: 08.04.2018 | Kabul Tarihi: 12.06.2018

Öz: Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerini belirlemek ve cinsiyet, sınıf düzeyi ve lise türü değişkenlerine göre öğrencilerin okula yabancılaşma algılarını ortaya koymaktır. Araştırmanın örneklemi 2012-2013 eğitim öğretim yılı 2. döneminde Malatya ili Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerindeki okullarda okuyan 575 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri “Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği” ile toplanmıştır. Öğrencilerin öğrenci yabancılaşma ölçeğinde yer alan ifadelere “orta” düzeyde katıldıkları belirlenmiştir. Cinsiyet değişkenine göre öğrenci algıları güçsüzlük boyutunda anlamlı farklılık gösterirken, anlamsızlık, kuralsızlık ve sosyal uzaklık boyutlarında ve ölçeğin genelinde anlamlı farklılıklar göstermemiştir. Sınıf düzeyi değişkenine göre öğrenci algıları güçsüzlük, anlamsızlık, sosyal uzaklık boyutunda ve ölçeğin genelinde anlamlı farklılıklar gösterirken, kuralsızlık boyutunda anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Okul türü değişkenine göre öğrenci algıları kuralsızlık, sosyal uzaklık boyutlarında ve ölçeğin genelinde anlamlı farklılık gösterirken, güçsüzlük ve anlamsızlık boyutlarında anlamlı farklılık göstermemiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşma, okula yabancılaşma, ortaöğretim öğrencileri, düzey, ölçek.

^a Bu makale, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde hazırlanan yüksek lisans tez çalışmasının bir bölümünden üretilmiştir.

^b İnönü Üniversitesi EBE Eğitim Yönetimi ve Denetimi Programı
aytacgedik@gmail.com

^c İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

The Alienation Levels to School in Secondary School Students

Abstract: The purpose of this research is to determine the alienation levels of the secondary school students to the school and to reveal students' perceptions of alienation according to the variables of gender, class level, and high school type. The sample of the research is composed of 575 students studying in the schools in Battalgazi and Yeşilyurt districts of Malatya province in the spring semester of the 2012-2013 academic year. The data of the study were collected by the "Student Alienation Scale". It has been determined that the students are participating in the "moderate" level on the Student Alienation scale statements. On sex variable, significant differences were found in perceptions of students in regards to powerlessness yet, no significant differences were found in the extent of meaninglessness, normlessness, isolation sub-scales and general scale. On grade level variable, significant differences were found in regards to powerlessness, meaninglessness, isolation sub-scales and general scale, yet, no significant differences were found in the extent of normlessness sub-scale. On school type variable, significant differences were found in regards to normlessness, isolation sub-scales and general scale, yet, no significant differences were found in the extent of powerlessness and meaninglessness sub-scales.

Keywords: Alienation, alienation to school, secondary education students, level, measure.

© Gedik, Aytaç & Cömert, Melike. "Ortaöğretim Öğrencilerinde Okula Yabancılaşma Düzeyleri." *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15 (2018), 475-497.

Giriş

Tarih boyunca dünyada sürekli değişimler yaşanmıştır. Var olan düzeni değiştirmeye başlayan insanların, alışlagelmis yaşantılarından vazgeçmeleri, yeni bir hayata uyum sağlamaları elbette ki zor bir süreç olmuştur. Çünkü bu değişimler sonucu insanın doğası, çevresi ya da içinde bulunduğu toplum ile olan ilişkilerinde bozulmalar meydana gelmekte ve mutsuzluk hali giderek ön plana çıkmaktadır (Ofloğlu ve Büyükyılmaz, 2008:114). Değişim süreci boyunca insanlar yeni düzenlerine yabancılaşma hissedebilirler. Bu nedenle insanların dünya üzerinde var olmasından beri, yabancılaşmanın varlığından da söz edebilir. Kavramlar, değerler, ilkeler ve ülküler hızla değişirken, yabancılaşma değişmeden kalmıştır (Yeniçeri, 2007:17). Özellikle yeni dünya düzeni ile alt üst olan dünyamızda yabancılaşma daha belirgin hale gelmiştir (Özbudun, Markus ve Demirer, 2008:13). İnsan, yaşamın tekdüze sıralı işlerden, yapay şeylerden oluşan şeylerin ağına düşmüş, kendisiyle ve dünyayla olan bağlantısını, kendisinin ve dünyanın denetimini yitirmiştir (Fromm, 2006:136).

Yabancılaşma kavramı sosyolojik düşünce tarihinde ve çağdaş insan ilişkileri araştırmalarında önemli bir yere sahiptir (Lystad, 1972:90). Yabancılaşmaya verilen bu önemin kaynağı, gerek bireysel yaşamlarda, gerekse toplum felsefeleri ve politik teorilerde meydana gelen hızlı değişimlerdir (Ertoý, 2007:15). Bu değişim süreci; bilgi, haber ve mesajların gelişmiş iletişim araçları vasıtasıyla her yere daha da çabuk yayıldığı enformasyon çağında daha da hızlı ve yoğun olmaktadır, bu durum yabancılaşma durumunu tüm toplumların etkilendiği bir hale getirmektedir (Bayhan, 1995:37).

Sosyal bilimlerde şemsiye bir kavram olan yabancılaşma; bilimsel literatürde ve günlük hayatta sıkça kullanılmaktadır (Ertoý, 2007:10). Hemen hemen herkes tarafından bilinen bir kavram olmasına rağmen, yabancılaşmanın tam olarak tanımını yapmak güçtür. Çünkü yabancılaşma kavramı tarih içerisinde toplumsal ve ekonomik kuramdan felsefe ve psikolojiye bir dizi

alanda kendine has ama tartışmalı anlamlar taşımaktadır (Kılçık, 2011: 10). Kavram birçok filozof ve sosyologun tarih boyunca ilgisini çekmiş ve çoğu disiplinde yaygın olarak kullanılmasına rağmen, kavramın en basit yönlerini açıklamada dahi farklılıklar görülmüştür (Williamson ve Culingford, 1997:264). Bu farklılıkların sebebi, her ideolojinin, her çıkar grubunun ve her kültürün olguyu kendi var oluş gerekçesine haklılık kazandıracak bir boyutta değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır (Yeniçeri, 2009:135).

İngilizce bir terim olan yabancılaşma (alienation), tıpkı Fransızca ve Almanca eş anlamlıları olan *aliénation* ve *entfremdung* gibi, bir çok geleneksel kullanıma sahiptir (Ertoyl, 2007:18). Sözcüğün kökenine bakıldığında, Grekçe *allosis* ve bundan türetilen Latince *alienation* sözcüklerinin ekstasis, yani kendinden geçme, benliğinin dışına çıkma anlamına geldiği görülmektedir (Akt. Özbudun vd., 2008:17).

Sözcüğün köken anlamı temel alınıp, pek çok yazar tarafından farklı içeriklere sahip tanımlar yapılmıştır. Örneğin Marshall'a (1999) göre yabancılaşma; en genel anlamıyla bireylerin birbirlerinden ya da belirli bir ortam veya süreçten uzaklaşmalarını ifade eder (Akt.Yapıcı, 2004:1). İlhan (2012:41) ise yabancılaşmanın insanın varoluşunu anlamlandırmak için hem kendisine hem de doğaya yönelmesi sonucunda ortaya çıkan ve insanın farkındalığını artıran ya da büsbütün kendisine ve çevresine karşı mesafeli hale getirmesine neden olan bir olgu olduğunu belirtmiştir. Yabancılaşma, insanın yaşamın öznesi olmaktan çıkıp, nesnesi haline gelmesi şeklinde de ifade edilmiştir (Şimşek, Çelik, Akgemci ve Fettahlıoğlu, 2006:570). Tolan (1981:3) yabancılaşmayı insanın kendi özünden, ürününden, doğal ve toplumsal çevresinden koparak, bu ürün ve çevrenin egemenliği altına girmesi şeklinde tanımlamıştır. Levin (1994) tarafından yapılan tanımda, yabancılaşmanın bireyin toplumsal rollerinin anlamını yitirmesi nedeniyle ortaya çıkan toplumsal bir belirsizlik durumu olarak ifade etmiştir (Akt. Elma, 2003:14).

Yabancılaşma tanımlarındaki görülen anlam çeşitliliği ya-

bancılaşmanın sosyoloji ya da psikoloji bilim dallarından hangisine ait bir kavram olduğu sorununun ortaya koymuştur. Hoy 'a (1972:39) göre benlik kaybı, ilgisizlik, umutsuzluk gibi kavramlar, yabancılaşmanın psikolojik yönünü gösterirken; duyarsızlaşma, anomi ve güçsüzlük gibi kavramlar ise yabancılaşmanın sosyolojik yönünü oluşturmaktadır. Bu durumda yabancılaşmanın sosyo-psikolojik bir kavram olduğu söylenebilir.

Yabancılaşma kavramı araştırmacılar tarafından tüm modern huzursuzluklara- günümüzde kitle toplumunda birçok grubun (gençler, azınlıklar, kadınların) yaşadığı hoşnutsuzluklar, soyutlanma, güçsüzlük ve kişisel ilişkilerden uzaklaşma duygularına- uyarlanmıştır (Slattery, 2007:130). Bu uyarlamalardan biri de eğitim sürecindeki yabancılaşmadır. Okulun örgütsel ve fiziksel özellikleri, öğretmen, aile, kitle iletişim araçları ve akran grupları gibi faktörler öğrencilere etki ederek onların özellikle eğitim sürecinden soğumalarına, uzaklaşmalarına yol açabilmektedir (Avcı, 2012:28).

Okula Yabancılaşma

Okul varoluş kaynağı olarak, geçmişten gelen toplumsal birikimi insanlara aktarmakla görevli olan bir kurumdur (Türk, 2010:35). Okul geçmişten gelen bu birikimi öğrencilere aktarırken, kendi süzgecinden geçirmeyi ihmal etmez (Yapıcı, 2004:6). Bu bağlamda ülkenin politik ve ekonomik ihtiyaçlarına göre eğitim sistemlerinin şekillendirilmesi nedeniyle, okullarda özgür ve tarafsız bir eğitim hizmeti sunulamayabilir. Okulun bir örgüt olarak öğrencileri iş ortamına işçi, politik sisteme vatandaş olarak yetiştirme amacı yabancılaşmaya neden olabilir (Finnifler, 1972:85; Akt. Fox, 1997:39).

Heath (1970) okulun giderek öğrencilerin gelişimi üzerinde kontrol kurma ve onları biçimlendirme etkisini artırdığını belirtmiştir. Özellikle de küreselleşen dünyada, bilgilerin üretilme ve paylaşılma yeri olarak okullar, toplum için daha önemli hale gelmiştir. Ancak gelecekteki yaşamlarına hazırlık yapmak için okula ihtiyacı olan öğrenciler, okul ortamında yabancılaşma gibi olumsuz bir yan etkiye maruz kalmaktadır.

Okula yabancılaşma, Schulz ve Rubel (2011:286) tarafından öğrencinin okuldan akademik ve sosyal yönden uzaklaşmasının seviyesi olarak tanımlanmıştır. Sidorkin (2004) için okula yabancılaşma; bireylerin bilgiden, öğrenmeden, öğrenmeyle ilgili süreçlerden soğuması, uzaklaşması, bu süreçlerin giderek bireylere anlamsız gelmesi, öğrenmeye ve öğretmeye ilginin azalması, bireyler için eğitimin sıkıcı, monoton ve zevksiz bir etkinlik haline gelmesi ile sonuçlanan bir durumdur.

Okula Yabancılaşmanın Boyutları

Yabancılaşma çok boyutlu bir kavramdır. İlk kez Seeman'ın (1959) yapmış olduğu yabancılaşmanın boyutlandırılması çalışması, çoğu yazar tarafından (Mackey, 1970; Hoy, 1972; Mau, 1992) eğitim alanına uyarlanmıştır. Bu çalışmada ise öğrenci yabancılaşmasının güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık ve sosyal uzaklık boyutları üzerinde durulmuştur. Boyutlar kendi içinde farklı durumlar barındırdığından, bir öğrencinin bir boyutta var olan algısı diğer boyutta olmayabilir. Örneğin güçsüzlük algısına sahip bir öğrenci, anlamsızlık algısına sahip olmayabilir (Rafalides ve Hoy, 1971:103).

Güçsüzlük: Öğrencinin kendi davranışı sonucu istediğini elde edemeyeceğine ya da aradığı desteği bulamayacağına ilişkin algısıdır. Kimi eğitimciler, öğrencilerin önceden belirlenmiş, ekonomik, toplumsal ve politik değerleri olan bir topluma uyacak bir şekilde eğitilmeleri ve sosyalleşmeleri gerektiği gibi katı bir görüşe sahiptirler (Uzun Yüksek, 2006:28). Çoğu zaman kuralların belirli olduğunu bilen öğrenci, fazla seçim şansı olmadığını düşünür (Brown, Higgins, Pierce, Hong ve Thoma, 2003:228). Kendi geleceklerinin başkaları tarafından ve kendisine danışılmadan belirlendiğini gören öğrenci, kendini işe yaramaz ve güçsüz olarak hissedebilir. Kendilerine verilen görevi yapmak için sıkı çalışmak yerine, hedefe varmak için herhangi bir çaba göstermenin boş olduğunu düşünür (Shoho, Katims ve Wilks, 1997:31).

Güçsüzlük boyutunun dayanak noktası olan Marxist görüşteki işçilerin emeğe yabancılaşmaları ile öğrencilerin okula

ve eğitime yabancılaşmaları arasında benzerlik kurulabilir. Kapitalist düzende patronları tarafından yönlendirilen, kendi ürünleri üzerinde hiçbir söz hakkı olmayan işçiler gibi, öğrencilerde okulda yöneticiler ve öğretmenler tarafından yönlendirilir. Nasıl bir eğitim istediği, hangi dersleri seçmek istediği ya da hangi etkinliklere katılmak istediği öğrencilere sorulmaksızın, belirli kalıplar içerisinde eğitim öğretim faaliyetleri sürdürülür. Okul, öğrenciler için bir iş alanı ve yabancılaşma yeridir. Öğrenci kendi ürününden, eğitim sürecinden, kendisinden ve diğer öğrencilerden yabancılaşmaktadır.

Anlamsızlık: Öğrencilerin okulda kendisine sunulan bilgilerin, kendi yaşamında kullanılmayacağını ve okulun kendilerini geleceğe hazırlayan bir yer olmadığına yönelik inançlarıdır. Okula karşı anlamsızlık duygusu yaşayan öğrenciler, eğitimin önemli bir işlevi olduğuna inanmazlar. Okulda boş yere vakit harcadıklarını düşünürler. Anlamsızlık duygusu okul için görülebileceği gibi, bazı dersler için de görülebilir. Çoğu zaman öğrenciler müfredatta yer alan bir dersin, kendisine ileriki yaşamında lazım olmayacağını düşünebilir. Örneğin bazı öğrenciler, matematik dersi gibi soyut kavramları içeren derslerin gerçek hayatta lazım olmayacağını düşünürken, bazıları da özel yetenek derslerinin lise ve üniversiteye giriş sınavlarında yer almamasından dolayı, bu dersleri önemsiz olarak görebilir. Bu şekilde öğrenciler gereksiz ya da önemsiz gördükleri derslerde yüksek başarı gösteremezler.

Kuralsızlık: Kuralsızlık davranışı, öğrencinin değerler sistemi ile okul normlarının tutarsız olmasıyla ilişkilidir (Shoho vd., 1997:31). Okulda kuralsızlık davranışı gösteren öğrenciler, okul kurallarının çiğnenmek için olduğunu düşünür ve yakalanmadıkları sürece kuralları çiğnemekten sakınmazlar. Bu öğrenciler kimliklerini çeteler veya diğer marjinal gruplarda arar; çünkü bu tür gruplarda kuralları çiğnerken, çevresinden kabul görürler. Kuralsızlık, yabancılaşmanın en yaygın olarak görülen boyutudur. Okullarda yaşanan akran zorbalığı, okula zarar verme, şiddet gibi disiplin problemleri kuralsızlık davra-

nişlarına örnek gösterilebilir. Bu davranışlarla okula yabancılaşmış olan öğrenci, başka öğrencilerin ya da öğretmenlerin de okula yabancılaşmalarına neden olabilir.

Sosyal Uzaklık: Öğrencilerin okulda yalnız olmalarını ifade eder. Sosyal uzaklık yaşayan öğrenci, okuldaki ana gruplardan soyutlanma eğilimindedir (Shoho vd., 1997:31). Okulda arkadaşlık bağları zayıftır ve okuldaki etkinliklere katılım göstermek istemez. Sosyal uzaklık gösteren öğrenci okulda mutlu değildir. Ancak okulun çıkış zili sesini duyduğunda mutlu olabilir. Öğrenci öğrenimini tamamlama ve okul başarısı ile ilgilenmez ya da okulu ve okul ile ilgili tüm değerleri reddeder (Brown, Higgins ve Paulsen, 2003:5).

Öğrencilerin okula yabancılaşması eğitim sisteminin amaçlarını yerine getirmesinde önemli bir problemdir. Okullarda yabancılaşmanın ortaya çıkması doğal bir olgudur. Ancak, eğitime zararları bakımından yabancılaşmanın kontrol altına alınması ve bu sürecin iyi yönetilmesi gerekmektedir. Bu durum okul yöneticisi ve öğretmenlere yabancılaşma yönetimi adı altında yeni bir görev sunmaktadır. Öğretmenler eğitim ve öğretim görevlerinden başka, öğrencileri eğitim ve öğretimden uzaklaştıran sorunları da çözmek durumundadır. Okul yöneticileri okulun sorunsuz işleyişi için yabancılaşmayı göz önünde tutmalıdır. O halde yönetici ve öğretmenler yabancılaşma sorununun yönetiminde, önce okullarındaki yabancılaşmayı tanımlamalı, sorunun kaynaklarını ortaya çıkarmalıdır. Bu noktadan hareketle, bu araştırma; ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma algılarını belirleyerek, öğretmen ve okul yöneticilerinin öğrencilerin okula yabancılaşmalarını azaltmaya yönelik önlemler almasını sağlayabilmesi nedeniyle önem taşımaktadır.

Yukarıda değinilen kuramsal çerçeve ışığında bu araştırmanın genel amacı; ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşmaya ilişkin algılarını ortaya koymaktır. Bu probleme yanıt bulmak için aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşmaya ilişkin algıları ne düzeydedir?

2. Ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşmaya ilişkin algıları; cinsiyet, sınıf düzeyi, lise türü değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın genel amacı; ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşmaya ilişkin algılarını ortaya koymaktır. Bu amaca dönük olarak öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri belirlenecek ve yabancılaşma algıları cinsiyet, sınıf düzeyi ve lise türü değişkenlerine göre gruplandırılarak karşılaştırılacaktır. Bu doğrultuda araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır.

Evren-Örneklem

Araştırmanın evrenini 2012-2013 eğitim-öğretim yılı 2. döneminde Malatya ili Battalgazi ve Yeşilyurt ilçe sınırları içerisindeki resmi ortaöğretim okullarında öğrenim gören 10, 11 ve 12. sınıflardaki 21903 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise evrenden tabakalı örnekleme yöntemi ile seçilen 515 öğrenci oluşturmaktadır. Tabakalı örneklemede, evren, her bir birimi yalnız bir tabakaya ait olacak ve hiçbir evren birimi açıkta kalmayacak, tabaka içi değişim olabildiğince küçük, tabakalar arası değişim ise oldukça büyük olacak şekilde alt gruplara ayrılır (Çingir, 1990: 15). Araştırmaya katılan öğrenciler; genel lise, meslek lisesi ve Anadolu lisesi gibi birbirinden çok değişik özelliklere sahip okullarda öğrenim gördüklerinden, tabaka olarak lise türü kullanılmıştır.

Tablo 1’de tabakalara göre evren ve örneklemdaki öğrenci sayıları verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde her bir tabakanın evren içindeki yüzdesinin, örneklem içindeki yüzde değerine yakın bir değer aldığı görülmektedir.

Tablo 1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Evren ve Örneklem İçerisindeki Tabakalara Göre Dağılımları

Lise türüne göre öğrenci sayıları	Evren (N)	%	Örneklem (N)	%

Anadolu lisesi öğrencileri	7711	35.20	182	35.34
Genel lise öğrencileri	6503	29.69	152	29.51
Meslek lisesi öğrencileri	7689	35.11	181	35.15
Toplam	21903	100	515	100

Veri Toplama Aracı

Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin algılarına göre okula yabancılaşma düzeylerini belirlemek için Sanberk (2003) tarafından geliştirilen Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği (ÖYÖ) kullanılmıştır. Ölçek güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık, sosyal uzaklık olmak üzere dört boyuttan ve toplam 17 maddeden oluşmaktadır. Likert tipi olan ölçek, "1=katılmıyorum", "2=kısmen katılıyorum", "3=orta düzeyde katılıyorum", "4=çoğunlukla katılıyorum", "5=tamamen katılıyorum" şeklinde puanlanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, bireylerin daha fazla yabancılaşma yaşadığını göstermektedir.

Sanberk (2003) tarafından yapılan güvenilirlik analizinde, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları güçsüzlük boyutu için .45, anlamsızlık boyutu için .72, kuralsızlık boyutu için .73, sosyal uzaklık boyutu için .77 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin genelinde ise Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .79 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada Öğrenci yabancılaşma ölçeğinin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları güçsüzlük boyutu için .57, anlamsızlık boyutu için .81, kuralsızlık boyutu için .78, sosyal uzaklık boyutu için .66 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin genelinde ise Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .81 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerini belirlemek için ölçek ve ölçeğin alt boyutlarındaki en düşük ve en yüksek puanlar, aritmetik ortalama, standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Aritmetik ortalama puanları yorumlanırken aşağıdaki tablodan yararlanılmıştır.

Tablo 2: Aritmetik Ortalamaların Değerlendirilmesinde Kullanılan Puan Aralıkları

Boyut	Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Orta düzeyde katılıyorum	Çoğunlukla katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Güçsüzlük	4-7.1	7.2-10.3	10.4-13.5	13.6-16.7	16.8-20
Anlamsızlık	5-8.9	9-12.9	13-16.9	17-20.9	21-25
Kuralsızlık	5-8,9	9-12,9	13-16,9	17-20,9	21-25
Sosyal Uzaklık	3-5.3	5.4-7.7	7.8-10.1	10.2-12.5	12.6-15
Okula yabancılaşma	17-30.5	30.6-44.1	44.2-57.7	57.8-71.3	71.4-85

Araştırmanın bağımsız değişkenlerine göre hangi istatistiksel analizlerin yapılacağı belirlenmesi için önce normal dağılıp dağılmadığı test edilmiştir. Büyüköztürk'e (2011:42) göre çarpıklık katsayısının standart hataya bölünmesiyle elde edilecek z-istatistiğinin $\alpha=.05$ için ± 1.96 aralığında kalması verilerin normalden aşırı sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca grup büyüklüğünün 50'den küçük olması durumunda Shapiro-Wilks, büyük olması durumunda Kolmogorov-Smirnov testi verilerin normal dağılımını incelemeye kullanılabilir. Bu çalışmada grup büyüklüğü 50'den büyük olduğundan uygulanan Kolmogorov-Smirnov testine ve hesaplanan z istatistiği değerlerine göre verilerin tüm bağımsız değişkenlerde normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle verilerin analizinde normallik varsayımı gerektirmeyen testler kullanılmıştır. Bu bağlamda; ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma algılarını cinsiyet değişkenine göre incelemek için Mann-Whitney U testi; sınıf düzeyi ve lise türü değişkenlerine göre incelemek için Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonuçları $p<.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Kruskal-Wallis H testi sonucu, aralarında anlamlı farklılıklar bulunan grupların belirlenmesi için Mann-Whitney U testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda, karşılaştırılacak grup sayısı arttıkça hata oranı da artmaktadır. Bu hatayı engellemek için Bonferroni düzeltmesi uygulanır. Bonferroni düzeltmesi anlamlılık düzeyi/grup sayısı şeklinde uygulanır (Abdi, 2007). Bu araştırma kapsamında sınıf düzeyi, okul büyüklüğü ve lise türü değişkenlerinde üç grup karşılaştırıldığı için ($0.05/3=.0167$) anlamlılık düzeyi $p<.0167$ olarak kabul edilmiştir. Mann-Whitney U testi uygulanan cinsiyet değişkeninin, anlamlı farklılık olan grupların bulunduğu boyutlar üzerindeki etki düzeyini hesaplamak için “r etki büyüklüğü istatistiği” kullanılmıştır. $r>.5$ değeri büyük etki miktarını, $r>.3$ orta etki miktarını, $r>.1$ küçük etki miktarını belirtmektedir.

Bulgular

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “Ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşmaya ilişkin algıları ne düzeydedir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacıyla araştırmaya katılan öğrencilerden elde edilen veriler üzerinden, Öğrenci yabancılaşma ölçeğinin genelinde ve her bir alt boyutunda, alınan en düşük ve en yüksek puanlar, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Analiz sonuçları tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3: Öğrencilerin Öğrenci Yabancılaşma Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Boyut	En düşük	En yüksek	\bar{X}	S	Katılma düzeyi
Güçsüzlük	4	20	9.72	3.74	Kısmen

Anlamsızlık	5	2 5	14. 22	5. 3 4	Or- ta
Kuralsızlık	5	2 5	11. 26	5. 1 5	Kıs- me- n
Sosyal uzaklık	3	1 5	9.5 9	3. 5 4	Or- ta
Okula Yabancılaşma	17	8 5	44. 8	1 2. 2 2	Or- ta

Tablo 3’deki bulgular incelendiğinde, öğrencilerin güçsüzlük ve kuralsızlık boyutlarında yer alan ifadelerle “kısmen”; anlamsızlık, sosyal uzaklık boyutlarında ve ölçeğin genelindeki ifadelerle “orta düzeyde” katıldıkları görülmektedir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “Ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşmaya ilişkin algıları; cinsiyet, sınıf düzeyi, lise türü değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacıyla araştırmaya katılan öğrencilerden elde edilen veriler üzerinden, cinsiyet değişkeni için Mann-Whitney U testi, sınıf düzeyi, lise türü ve okul büyüklüğü değişkenleri için ise Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis H testi sonucu aralarında anlamlı farklılık bulunan gruplar ise Mann-Whitney U testi aracılığıyla belirlenmiştir. Analiz sonuçları tablo 4, tablo 5 ve tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 4. Ortaöğretim Öğrencilerinin Okula Yabancılaşmaya İlişkin Algılarının Cinsiyet Değişkenine Göre Analizi

Boyut	Cinsiyet	N	Sıra Ortala-	Sıra Top-	U	z	p	r
-------	----------	---	--------------	-----------	---	---	---	---

			ması	lamı				
Güçsüzlük	Kız	25	244.53	62354.	29714.	-	.04	.0
		5		5	5	2.0	1	9
	Erkek	26	271.21	70515.		4		
		0		5				
An-lamsızlık	Kız	25	247.93	63223.	30583.	-	.12	
		5		0	0	1.5	8	
	Erkek	26	267.87	69647.		2		
		0		0				
Kuralsızlık	Kız	25	252.45	64376.	31736.	-	.40	
		5		0	0	.84	1	
	Erkek	26	263.44	68494.				
		0		0				
Sosyal uzaklık	Kız	25	257.45	65649.	33009.	-	.93	
		5		5	5	.08	3	
	Erkek	26	258.54	67220.		4		
		0		5				
Okula Yabancılaşma	Kız	25	247.79	63187.	30547.	-	.12	
		5		0	0	0.5	3	
	Erkek	26	268.01	69683.		4		
		0		0				

$p < 0.5$

Tablo 4’de, ortaöğretim öğrencilerinin okul yabancılaşma-ya ilişkin algılarının cinsiyet değişkenine göre güçsüzlük ($U=29714.50$, $p < .05$) boyutunda anlamlı fark gösterdiği, anlamsızlık, kuralsızlık, sosyal uzaklık boyutlarında ve ölçeğin genelinde ise anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında güçsüzlük boyutunda erkek ve kız öğrencilerin algılarının anlamlı farklılıklar gösterdiği ve bu farklılığın erkek öğrenciler lehine olduğu görülmektedir. Cinsiyet değişkeninin güçsüzlük boyutu üzerindeki etki büyüklüğü ($r=.09$) “küçük” miktardadır.

Tablo 5. Ortaöğretim Öğrencilerinin Okula Yabancılaşmaya İlişkin Algılarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Analizi

Boyut	Sınıf	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p*	Fark (Mann-Whitney U)**
Güçsüzlük	10. sınıf	175	256.12	2	13.55	.041	12>11
	11. sınıf	187	232.22				
	12. sınıf	153	291.65				
Anlamsızlık	10. sınıf	175	216.49	2	60.16	.128	12>10
	11. sınıf	187	233.56				12>11
	12. sınıf	153	335.35				
Kuralsızlık	10. sınıf	175	254.67	2	1.86	.401	
	11. sınıf	187	250.13				
	12. sınıf	153	271.43				
Sosyal uzaklık	10. sınıf	175	238.85	2	9.33	.933	12>10
	11. sınıf	187	251.75				
	12. sınıf	153	287.55				
Okula	10.	175	235.66	2	34.0	.123	12>10

Yabancılaşma	sınıf			4	12>11
	11. sınıf	187	230.84		
	12. sınıf	153	316.75		

*p<0.5 ** Bonferroni düzeltmesi yapılarak p<.0167 alınmıştır.

Tablo 5'te, ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma-ya ilişkin algılarının sınıf düzeyi değişkenine göre güçsüzlük ($X^2=13.553$, $p<.05$), anlamsızlık ($X^2=60.159$, $p<.05$), sosyal uzaklık ($X^2=9.334$, $p<.05$) boyutunda ve ölçeğin genelinde ($X^2=34.040$, $p<.05$) anlamlı fark gösterdiği, diğer boyutlarda ise anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmıştır ve Bonferroni düzeltmesi uygulanarak, üç grup olduğu için U testinde anlamlılık düzeyi $0.05/3=0.0167$ olarak kabul edilmiştir.

Mann-Whitney U testinin sonuçlarına göre ise güçsüzlük boyutunda 12. sınıf öğrencilerinin algılarının, 11. sınıf öğrencilerinin algılarına göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Anlamsızlık boyutuna ilişkin öğrencilerin algılarında 12. sınıf öğrencileri ile 10. sınıf öğrencileri arasında 12. sınıf öğrencilerinin lehine ve 12. sınıf öğrencileri ile 11. sınıf öğrencileri arasında, 12. sınıf öğrencilerinin lehine anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle 12. sınıf öğrencileri 10. ve 11. sınıf öğrencilerine göre daha çok anlamsızlık algılarına sahiptir. Sosyal uzaklık boyutuna yönelik 12. sınıf öğrencilerinin algıları ile 10. sınıf öğrencilerinin algıları arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiş ve bu anlamlı farklılığın 12. sınıflar lehine olduğu belirlenmiştir. Öğrenci yabancılaşma ölçeğinin geneline yönelik öğrenci algılarında 12. sınıf öğrencileri ile 10. sınıf öğrencileri algıları arasında, 12. sınıf öğrencileri lehine ve 12. sınıf öğrencileri ile 11. sınıf öğrencileri arasında, 12. sınıf öğrencileri lehine anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6. Ortaöğretim Öğrencilerinin Okula Yabancılaşmaya İlişkin Algılarının Lise Türü Değişkenine Göre Analizi

Boyut	Lise türü	N	Sıra Orta-laması	sd	χ^2	p*	Fark (Mann-Whitney U)**
Güçsüzlük	Genel lise	152	263.37	2	.563	.755	
	Anadolu lisesi	182	251.64				
	Meslek lisesi	181	259.89				
Anlamsızlık	Genel lise	152	243.88	2	1.946	.378	
	Anadolu lisesi	182	264.00				
	Meslek lisesi	181	263.82				
Kuralsızlık	Genel lise	152	232.52	2	19.05	.000	AL>GL
	Anadolu lisesi	182	296.34				AL>ML
	Meslek lisesi	181	240.85				
Sosyal uzaklık	Genel lise	152	240.56	2	31.92	.000	AL>GL
	Anadolu lisesi	182	307.04				AL>ML
	Meslek lisesi	181	223.33				
Okula Yabancılaşma	Genel lise	152	240.07	2	12.02 7	.002	AL>GL
	And. lisesi	182	288.73				AL>ML
	Meslek lisesi	181	242.15				

*p<0.5 ** Bonferroni düzeltmesi yapılarak p<.0167 alınmıştır.

Tablo 6’da, ortaöğretim öğrencilerinin okul yabancılaşma-ya ilişkin algılarının lise türü değişkenine göre kuralsızlık ($X^2=19.050$, $p<.05$), sosyal uzaklık ($X^2=31.920$, $p<.05$) boyutunda ve ölçeğin genelinde ($X^2=12.027$, $p<.05$) anlamlı fark gösterdiği, diğer boyutlarda ise anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmıştır ve Bonferro-ni düzeltmesi uygulanarak, üç grup olduğu için U testinde anlamlılık düzeyi $0.05/3=0.0167$ olarak kabul edilmiştir.

Mann-Whitney U testinin sonuçlarına göre ise kuralsızlık, sosyal uzaklık boyutlarında ve okula yabancılaşma ölçeğinin geneline yönelik öğrenci algılarında Anadolu lisesi öğrencileri ile genel lise öğrencileri arasında Anadolu lisesi öğrencilerinin lehine ve Anadolu lisesi öğrencileri ile meslek lisesi öğrencileri arasında Anadolu lisesi öğrencilerinin lehine anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın amacı; ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerini ve cinsiyet, sınıf düzeyi ve lise türü değişkenlerine göre öğrencilerin okula yabancılaşma algılarını belirlemektir. Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenci yabancılaşma ölçeğinden aldıkları puanlar değerlendirildiğinde, güçsüzlük ve kuralsızlık boyutlarında yer alan ifadelere “kısmen” katıldıkları; anlamsızlık, sosyal uzaklık boyutlarında ve ölçeğin genelinde yer alan ifadelere ise “orta düzeyde” katıldıkları belirlenmiştir. Çiftçi (2009) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri güçsüzlük boyutunda orta üstü olarak bulunurken, anlamsızlık, kuralsızlık ve sosyal uzaklık boyutlarında okula yabancılaşma düzeyi orta seviyede olduğu bulunmuştur. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin öğrencileri okula yabancılaştırabilecek etkenleri bilmeleri, yabancılaşmanın ortaya çıkmasını engelleme imkanı sunabilir. Bu nedenle yöneticilere ve öğretmenlere öğrenci yabancılaşmasının neden ve sonuçlarını, yabancılaşmanın çeşitlerini ve okullarında mevcut yabancılaşma belirtilerini öğrenmeleri için eğitimler

verilebilir. Öğrencilere ve velilere anketler uygulanarak öğrencinin okula yabancılaşmaya yönelik algıları takip edilebilir. Yabancılaşma görülen öğrencilere yönelik rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmeti verilebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre okula yabancılaşmaya ilişkin algıları; güçsüzlük boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha çok güçsüzlük algılarına sahiptir. Güçsüzlük boyutunda erkek öğrencilerin algılarının anlamlı farklılık göstermelerinin sebebi, velileri tarafından meslek seçimi konusunda kız öğrencilere göre daha çok yönlendirilmeleri, kendi istekleri doğrultusunda hareket etmelerinin kısıtlanması olabilir. Bu şekilde güçsüzlük algılarına sahip olan erkek öğrencilere geleceklerini planlama konusunda eğitimler verilebilir. Ayrıca okullarda zorunlu ders sayıları azaltılabilir ve seçmeli ders sayıları artırılabilir. Seçmeli derslerde öğrencilere dayatılmadan, hangi derslerin verileceği onların isteği doğrultusunda belirlenebilir.

Anlamsızlık, kuralsızlık, sosyal uzaklık boyutlarında ve okula yabancılaşmanın genelinde ise cinsiyet değişkenine göre öğrenci algılarında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Bu bulgulara benzer olarak Shoho, Katims ve Wilks (1997), Çelik (2005) ve Çiftçi (2009) tarafından yapılan araştırmalarda, öğrencilerin okula yabancılaşma algılarına ilişkin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Sınıf düzeyi açısından okula yabancılaşma ve alt boyutlarına bakıldığında; güçsüzlük boyutunda 12. sınıf öğrencilerinin algılarının, 11. sınıf öğrencilerinin algılarına göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre 12. sınıf öğrencilerinin 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla güçsüzlük duygusu yaşadığı söylenebilir. Bu durum 12. sınıf öğrencilerinin üniversiteye hazırlık aşamasında, gelecekleri ile ilgili çevresinden çok baskı görmelerinden kaynaklanabilir. Anlamsızlık boyutunda, 12. sınıf öğrencileri 10. ve 11. sınıf öğrencilerine göre daha çok anlamsızlık algılarına sahiptir. Anlamsızlık duygusu geleceğe yönelik amaç ve hedeflerin belirgin olmaması olarak düşü-

nüldüğünde, 12. sınıf öğrencilerinin ortaöğrenimlerinin son senesinde geleceklerinin belirsizlik içermesi, hangi meslek ya da üniversiteyi seçecekleri konusundaki kararsızlıkları daha çok anlamsızlık duygusu taşımalarına neden olabilir. Sosyal uzaklık boyutuna yönelik 12. sınıf öğrencileri ile 10. sınıf öğrencilerinin algıları arasında anlamlı fark olduğu ve bu farkın 12. sınıflar lehine olduğu görülmüştür. Bir diğer ifadeyle 12. sınıf öğrencileri, 10. sınıf öğrencilerine göre okulda daha çok sosyal uzaklık yaşamaktadırlar. Bu durumun sebebi 12. sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavlarına hazırlanmaları nedeniyle okul yaşamlarından uzaklaşmaları ve arkadaşlık bağlarının zayıflaması olarak düşünülebilir. Öğrenci yabancılaşma ölçeğinin genelinde ise 12.sınıf öğrencilerinin 10. ve 11. sınıf öğrencilerine göre okula daha fazla yabancılaştıkları görülmüştür. Buna göre 12. sınıf öğrencilerin yoğun sınav maratonunda stres atabilecekleri, eğlenebilecekleri etkinlikler okul yönetimi tarafından düzenlenerek okula yabancılaşmaları azaltılabilir.

Lise türü değişkenine göre öğrencilerin kuralsızlık, sosyal uzaklık ve okula yabancılaşma algılarında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Buna göre Anadolu lisesi öğrencileri genel lise ve meslek lisesi öğrencilerine göre daha çok kuralsızlık, sosyal uzaklık ve okula yabancılaşma algılarına sahiptir. Akademik seviyesi yüksek olan Anadolu Lisesi öğrencilerinin daha fazla kuralsızlık, sosyal uzaklık ve okula yabancılaşma göstermelerinin sebebi diğer lise türünde öğrenim gören öğrencilere göre daha yoğun ve zor bir eğitim sürecinden geçmeleri olabilir. Yoğun ve zor geçen okul hayatı öğrencinin daha çok ders çalışarak sosyal yaşantısını geri plana atmasıyla sonuçlanabilir. Böylece öğrenci okula yabancılaşma gösterebilecektir. Bu nedenle yoğun eğitim sürecinden bunalan ve okula yabancılaşan öğrencilere rehberlik faaliyetleri düzenlenmelidir.

Kaynaklar

- Abdi, H. (2007). The Bonferonni and Šidák corrections for multiple comparisons. *Encyclopedia of Measurement and Statistics*, 3, 103-107.
- Avcı, M. (2012). Eğitimde temel bir sorun: Yabancılaşma. *Atatürk Üni-*

versitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 16(3), 23-40.

- Bayhan, V. (1995). *Üniversite gençliğinde anomi ve yabancılaşma (İnönü Üniversitesi örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Brown, M. R., Higgins, K. and Paulsen, K. (2003). Adolescent alienation: What is it and what can educators do about it?. *Intervention in School and Clinic*, 39(1), 3-9.
- Brown, M. R., Higgins, K., Pierce, T., Hong, E. and Thoma, C. (2003). Secondary students' perceptions of school life with regard to alienation: The effects of disability, gender and race. *Learning Disability Quarterly*, 26(4), 227-238.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (14. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çelik, F. (2005). *Ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çıngı, H. (1990). *Örnekleme teorileri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları.
- Çiftçi, G. (2009). *İlköğretim okullarının bürokratikleşme düzeyi ile öğrenci yabancılaşması arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Elma, C. (2003). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin işe yabancılaşması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ertoy, M. (2007). *Yabancılaşma: Kader mi, tercih mi?* İstanbul: Lotus Yayınevi.
- Fox, K. M. (1977). *An investigation of school alienation and related factors in fourth form students*. Unpublished doctoral dissertation, University

- of Canterbury, New Zeland.
- Fromm, E. (2006). *Sağlıklı toplum*. (Çev.Yurdanur Salman ve Zeynep Tanrısever). İstanbul: Payel Yayınları.
- Heath, D. H. (1970). Student alienation and school. *The School Review*, 78(4), 515-528.
- Hoy, W. K. (1972). Dimensions of student alienation and characteristics of public high schools. *Interchange*, 3(4), 38-52.
- İlhan, N. (2012). Yabancılaşma olgusu ve Kürk Mantolu Madonna romanı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(20), 41-59.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi* (22. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kılıçık, F. (2011). *İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin işe yabancılaşma düzeylerine ilişkin algıları (Malatya ili örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya
- Lystad, M. H. (1972). Social alienation: A review of current literature. *The Sociological Quarterly*, 13(1), 90-113.
- Mackey, J. A. (1970). The dimensions of adolescent alienation. *High School Journal*, 54(2), 84-95.
- Mau, R. Y. (1992). The validity and devolution of concept: Student alienation. *Adolescence*, 27(107), 731-741.
- Ofluoğlu, G. ve Büyükyılmaz, O. (2008). Yabancılaşmanın teorik gelişimi ve tarihsel süreç içinde farklı alanlarda görünüşleri. *Kamu-İş*. 10(1), 113-144.
- Özbudun, S., Markus, G. ve Demirer, T. (2008). *Yabancılaşma ve...* Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Rafalides, M. and Hoy, W. K. (1971). Student sense of alienation and pupil control orientation of high schools. *High School Journal*, 55(3), 101-111.
- Sanberk, İ. (2003). *Öğrenci yabancılaşma ölçeği (Bir geçerlik ve güvenilirlik çalışması)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Schulz, L. L. and Rubel, D. J. (2011). A phenomenology of alienation in

- high school: The experiences of five male non-completers. *Professional School Counseling*, 14(5), 286-298.
- Seeman, M. (1959). On the meaning of alienation. *American Sociological Review*, 24(6), 783-791.
- Shoho, A. R., Katims, D. S. and Wilks, D. (1997). Perceptions of alienation among students with learning disabilities in inclusive and resource settings. *The High School Journal*, 81(1), 28-36.
- Sidorkin, A. M. (2004). In the event of learning: Alienation and participative thinking in education. *Educational Theory*, 54(3), 251-262.
- Slattery, M. (2007). *Sosyolojide temel fikirler*. (Çev. Ümit Tatlıcan ve Gülhan Demiriz). Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Şimşek, M. Ş., Çelik. A., Akgemci, T. ve Fettahlıoğlu, T. (2006). Örgütlerde yabancılaşmanın yönetimi araştırması. *Atatürk Üniversitesi, İİBF 14.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Erzurum*.
- Tolan, B. (1981). *Çağdaş toplumun bunalımı: Anomi ve yabancılaşma*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Yayınları.
- Türk, F. (2010). *Lise öğrencilerinin eğitimde yabancılaşma sorunu: Ankara ili Yenimahalle ilçesi iki genel lise örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uzun Yüksek, Ö. (2006). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerine etki eden sosyo-demografik değişkenlerin belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Williamson, I. and Cullingford, C. (1997). The uses and misuses of 'alienation' in the social sciences and education. *British Journal of Educational Studies*, 45(3), 263-275.
- Yapıcı, M. (2004). Eğitim ve yabancılaşma. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-9.
- Yeniçeri, Ö. (2007). *Yozlaşma ve yabancılaşmaya karşı itirazlar* (5. baskı). İstanbul: İQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Yeniçeri, Ö. (2009). *Örgütlerde çatışma ve yabancılaşma yönetimi*. İstanbul: İQ Kültür Sanat Yayıncılık.